

LEKCE DO VÝUKY 1 – FILOZOFIE PRO KOMUNITY

2023 © Partneři projektu Dexpo – kritickým myšlením k ochraně klimatu

ANTHROPOLIS ANTROPOLOGIAI KOZHASZNUEGYESULET, www.anthropolis.hu
DRUSTVO HUMANITAS-CENTER ZA GLOBALNO UCENJE IN SODELOVANJE, www.humanitas.si
MAPA DAS IDEIAS – EDICOES DE PUBLICACOES LDA, www.mapadasideias.pt
ARPOK, o.p.s, www.arpok.cz

anthropolis

CC BY-NC-SA 3.0 CZ : Tato licence umožňuje opakované použití, šíření, remixování, adaptaci a další využití materiálu v jakémkoli médiu nebo formátu, pokud jsou uvedeni její autoři. Licence neumožňuje komerční využití.

**Spolufinancováno
Evropskou unií**

Financováno Evropskou unií.
Vyjádřené názory a stanoviska jsou
však pouze názory a stanoviska autorů
a nemusí nutně odrážet názory a
stanoviska Evropské unie nebo

Evropské výkonné agentury pro vzdělávání a kulturu (European Education and Culture Executive Agency - EACEA). Evropská unie ani Agentura EACEA za ně nenesou odpovědnost.

LEKCE DO VÝUKY 1 – Filozofie pro komunitu

Obsah

LEKCE DO VÝUKY 1 – Filozofie pro komunitu	3
Použité symboly	3
Úvod	4
Doporučení	4
Jak začít	4
Slovník pojmů.....	7
Seznam doporučených zdrojů.....	9
Přehled lekcí, kompetencí a předmětů	11
Metoda Filozofie pro komunitu (P4C)	12
Lecke 1: Deset kroků P4C k rozvíjení aktivismu v oblasti klimatu	13
Rozšiřující informace pro vyučující.....	17
Výběr podnětu	17
Otevřené otázky	20

Použité symboly

Doba trvání 🕒	Návaznost na další aktivitu nebo lekci ➡	Webová stránka nebo blog 🌐
Počet žáků 👤	Doplňující informace a kontext ⓘ	Kniha nebo další dokumenty 📖
Věk žáků 📅	Související materiály ✉	Video 📺
Skupina 🖋		Audio 🎧
		Obrázek 🖼

Úvod

Tyto lekce do výuky představují čtyři metody/přístupy (**Filozofie pro komunity**, **Vizuální gramotnost**, **Očima druhých** a **Příčiny a důsledky**) které lze využít při práci s tématy změny klimatu a mediální gramotnosti ve formálním i neformálním vzdělávání. V této části příručky je představena metoda Příčiny a důsledky.

Tyto lekce představují první výsledek projektu **DEXPO – kritickým myšlením k ochraně klimatu** a jsou součástí komplexní sady nástrojů k podpoře vyučujících a vzdělavatelů (včetně online kurzu a webové platformy).

Aktivity/lekce nejsou určeny jako úvod do tématu změny klimatu, ale vyžadují u žáků i vyučujících základní až středně pokročilou úroveň znalostí týkajících se změny klimatu a souvisejících otázek. Pro zopakování základních faktů o daném tématu je pro vyučující k dispozici řada online kurzů (např. kurz Klimatická změna od organizace Člověk v tísni) a dalších materiálů. Se žáky je možné k získání základních informací o klimatické změně použít řadu již existujících lekcí (např. na webu www.ucimoklimatu.cz). **Seznam doporučených zdrojů** a **Slovníček základních pojmů** spojených s tématem klimatické změny jsou zařazeny na konci tohoto **Úvodu**.

Doporučení

Předkládané lekce jsou pouze návrhem, jak je použít. V závislosti na potřebách každého vyučujícího lze aktivity upravit, vynechat, přeskupit apod. Po každé aktivitě, zejména pokud není použita jako celá lekce, by však měla následovat reflexe toho, jak ovlivnila emoce žáků, jejich hodnoty apod.

Vzhledem k tomu, že se všechny aktivity týkají tématu změny klimatu, důrazně doporučujeme být připraveni na případné projevy klimatického žalu. Existuje celá řada zdrojů, které vám s tím mohou pomoci, např.

- **Environmentální žal a ekologická úzkost** VOŠTOVÁ, Zdeňka.
- **Jak pracovat s emocemi dětí při výuce o změně klimatu** Člověk v tísni.
- **Jak pracovat s environmentálním neboli klimatickým žalem?** #delamcomuzu z.s.
- **Sedm jednoduchých cvičení Všímavosti** CZECH NEWS CENTER a.s.

Také aktivita **Rolová hra „Staňte se dobrovolníkem“**, která je součástí **lekce 7**, může být použita k práci s emocemi souvisejícími s klimatickou změnou.

Jak začít

Pro každou aktivitu/lekcí zahrnutou v tomto vzdělávacím programu je důležité nejprve vytvořit bezpečné, příjemné a respektující prostředí. Níže uvádíme několik návrhů, jak toho dosáhnout.

Nastavení prostoru

Místnost:

Všichni žáci by měli sedět v kruhu. Místnost by měla být dostatečně velká, aby bylo možné uspořádat židle do kruhu tak, aby na sebe všichni žáci viděli a mohli navázat oční kontakt s tím, kdo hovoří. Všichni by se také měli navzájem dobře slyšet, proto je třeba zvážit i akustiku prostředí.

Skupina:

Vyučující by měl být součástí skupiny a všichni žáci by měli být vnímáni jako stejně důležití.

Při práci se žáky doporučujeme využívat přístupy popsané v **lekcí 1** a/nebo nenásilnou komunikaci (více viz **Nenásilný podcast** či web **Nenásilná komunikace** .

Na začátku je vhodné, aby si žáci vytvořili seznam pravidel, jak budou společně komunikovat a pracovat. Tento seznam lze sepsat a vyvěsit někde v místnosti, kde ho všichni dobře uvidí. To umožní vytvořit respektující, pečující a spolupracující prostředí.

Možné příklady pokynů:

- Naslouchejte řečníkovi.
- Přemýšlejte o tom, co je řečeno, a reagujte na to.
- Uvedte důvody (nesouhlasím, nebo souhlasím s X, protože...).
- Chovejte se k příspěvku každého s respektem.
- Vyjadřujte se k věci, ne k osobě.

Úvodní Icebreaker aktivity

Následující aktivity lze použít k představení žáků (v případě, že se neznají), uvedení do tématu změny klimatu, aktivizaci a motivaci žáků atd.

Vytvoření sloganu

Každý žák/yně vytvoří slogan, který se vztahuje k jeho/jejím nejlepší vlastnosti. Zajistíme, aby se každý zúčastnil a sdílel s nejméně třemi dalšími spolužáky/ačkami.

Pokud se žáci již navzájem znají a znají i vyučující, lze aktivitu místo toho zaměřit na vytvoření sloganu k tématu souvisejícího s klimatem (lesní požáry, stoupající hladina moře, emise uhlíku atd.). Ty se mohou zaměřit buď na společnost, nebo na subjekt, který je za tyto problémy zodpovědný, nebo na skupinu či hnutí, které se věnuje předcházení jim nebo jejich zmírňování.

Příklady: Vytvořte slogan pro ...

1. ... národní pobočku Světového fondu na ochranu přírody.
2. ... 22. září, Den bez aut.
3. ... 5. červen, Světový den životního prostředí.
4. ... nedávnou kampaň Greenpeace.

 10 minut

 Tuto aktivitu lze použít jako doplněk k aktivitě **Rolová hra „Staň se dobrovolníkem“** v **lekcí 7**.

Vizuální koláž

Sdělíme žákům, že cílem aktivity je vytvořit vizuální koláž týkající se změny klimatu, a zdůrazníme, že neexistuje žádné správné nebo špatné řešení.

Rozdáme žákům obrázky z časopisů, novin apod., případně je vybědíme, aby si nějaký našli na internetu, vyfotili ve třídě apod. Každý žák/yně si vybere jeden obrázek a vymyslí tři slova, která obrázek vyjadřují. Poté pomocí těchto slov představí svůj obrázek alespoň třem dalším spolužákům/ačkám dle vlastního výběru, či na základě náhodného výběru (rozpočítávání, lístečky s čísly apod.). Žáci se mohou doptávat a o zvolených slovech i obrázku diskutovat.

Na závěr žáci umístí své obrázky na zed'

🕒 10 minut

Sdílení fotografií

Každý žák/yně si vybere obrázek nebo fotku ze svého mobilního telefonu, který jej/ji zaujme. Můžeme předem stanovit nějaké téma, ke kterému se obrázky mají vztahovat, či výběr ponechat volný. Poté se žáci zvednou a začnou chodit po místnosti, aby si vybrali partnera, se kterým se podělí o svůj obrázek. Případně je možné přidělit žáky do dvojic náhodně, např. použít metodu losování lístečků s čísly či různými barvami.

Žáci sdílejí svůj obrázek s vybraným/přiděleným spolužákem/ačkou a krátce diskutují o svém výběru. Po dvou minutách si každý vybere jiného spolužáka/ačku ke sdílení svého obrázku. Je možné aktivitu ukončit po dvou či třech kolech sdílení, či dle dostupného času pokračovat.

🕒 10-20 minut

Blackout poetry

Sdělíme žákům, že budou tvořit báseň metodou Blackout poetry, a případně metodu krátce popíšeme.

Rozdáme žákům krátký článek (ideálně obsahující pouze text bez obrázků) a vyzveme je, aby z textu vybrali slova, která chtějí zachovat pro svou báseň, a černým fixem zakryli všechna ostatní. Je možné určit maximální/minimální počet slov, která musí žáci pro svou báseň vybrat. Žáci svou báseň podepíší, odatují a nalepí na bílou kartičku tak, aby ji orámovali jako malé umělecké dílo.

Co je Blackout poetry?

Účelem Blackout poetry je vyvodit nový význam z něčeho, co původně vytvořil někdo jiný. Zastřešujícím účelem je spíše hledání smyslu. Kdykoli někdo vytváří Blackout poetry, nahlíží hlouběji do existujících děl a snaží se odhalit nové příběhy. Blackout poetry může být také skvělým zdrojem pro zkoumání vlastní kreativity a jedinečnou metodou vytváření společenských komentářů.

Postup:

- Najdeme si text (např. starou knihu, časopis, novinový článek, deníkový záznam), se kterým chceme pracovat.

 Tato aktivita je jako icebreaker vhodná zejména pro žáky, kteří již s metodou Blackout poetry mají zkušenosti. Nicméně, pokud máme k dispozici více času, lze ji využít i pro práci se žáky bez předchozí zkušenosti s touto metodou. Je však nutné ji popsat, poskytnout podporu a několik rad (např. jak vybírat slova pro Blackout poetry).

 Blackout poetry lze také využít jako hlavní metodu ve výuce, viz. [lekce 4](#).

- Přečteme si úryvek z vybraného textu a dáváme pozor na důležitá slova nebo slovní spojení, která bychom mohli použít ve své básni. Můžeme je volně zakroužkovat tužkou nebo si je poznamenat na jiný list papíru.
- Vyznačíme si, co v básni určitě nechceme a začerníme to fixou.
- Přečteme si zbývající (nezačerněnou) část a zhodnotíme, zda vybraná slova opravdu sdělují, co chceme. Pokud nejsme spokojeni, svou volbu upravíme. Pokud jsme spokojeni, začerníme případné zbývající části, které v básni nechceme.

Příklady Blackout poetry:

Zdroje:

- [What is Blackout poetry, The Complete Guide + Examples](https://www.blackoutpoetry.co/blog/what-is-blackout-poetry-the-complete-guide-and-examples) 🌐. Blackoutpoetry.co [Online]. 5.3.2022. [cit. 2023-03-16]. Dostupné z: <https://www.blackoutpoetry.co/blog/what-is-blackout-poetry-the-complete-guide-and-examples>
- [Blackout poetry](https://poemanalysis.com/genre/blackout-poetry/) 🌐. Poem Solutions Limited [Online]. © 2023. [cit. 2023-03-16]. Dostupné z: <https://poemanalysis.com/genre/blackout-poetry/>

🕒 15-30 minut

Slovník pojmů

Dva stupně Celsia – Maximální bezpečné oteplení, které představitelé Rámcové úmluvy OSN o změně klimatu (UNFCCC) určili v roce 2009 na klimatické konferenci v Kodani. Tento cíl je podrobován kritice z vědecké i občanské společnosti jako příliš nebezpečný – místo něj je požadován cíl 1,5 °C. Ten ovšem již s největší pravděpodobností nebude možné dosáhnout.

Greenwashing – Tímto termínem se označuje vytváření falešného dojmu nebo podávání zavádějících informací o tom, jak příznivé pro životní prostředí jsou produkty či činnost nějaké firmy. Může jít o banální přidávání předpony „eko“ před název produktu nebo o zdůrazňování nepodstatného příspěvku (například když se velká firma zaváže k vysázení 10 000 stromů, může to vypadat jako hodně, ale jde pouze o 3 hektary lesa, tedy 100×300 m). Může jít také o odvádění pozornosti od

aktivit, které životnímu prostředí přímo škodí (například když společnost, která těží hnědé uhlí, provozuje uhelné elektrárny a porušuje emisní limity rtuti, poukazuje na své investice do obnovitelných zdrojů elektřiny).

Historická odpovědnost za změnu klimatu – Pojem, který vychází z předpokladu, že při posuzování klimatické politiky musí být brána v potaz historická odpovědnost jednotlivých států. Plánované národně stanovené příspěvky států, které historicky vypustily větší počet emisí skleníkových plynů, tedy musí být v této logice srovnatelně vyšší.

IPCC (Intergovernmental Panel on Climate Change) – Mezvládní panel pro změny klimatu je vědecký orgán založen v roce 1988 k vyhodnocování rizik změny klimatu. Posláním IPCC je poskytovat komplexní vědecké posouzení současných vědeckých, technických a sociálně-ekonomických informací z celého světa o nebezpečí klimatických změn způsobených lidskou činností, o jejich potenciálních environmentálních a sociálně-ekonomických důsledcích a o možnostech přizpůsobení se těmto důsledkům nebo o možnostech zmírnění jejich účinků. IPCC představuje mezinárodně uznávanou autoritu v oblasti klimatických změn, vytváří zprávy na základě vědeckých studií předních klimatologů. To poskytuje směrodatné politické poradenství pro ekonomiku a životní styl.

Kjótský protokol – Jde o mezinárodní dohodu, která byla sjednána roku 1997 v japonském Kjótu a je právně závazná. Protokol měl původně 83 signatářů, Spojené státy však dokument nepodepsaly a Kanada později od smlouvy odstoupila. Signatáři se v něm zavázali snížit emise skleníkových plynů o přibližně 18 % do roku 2020 (oproti roku 1990); cíl každého státu byl nastaven individuálně podle jeho možnosti.

Pařížská dohoda – Jde o mezinárodní dohodu, která byla v roce 2015 sjednána v Paříži a je právně závazná. Dohoda především deklaruje cíl udržení nárůstu průměrné globální teploty výrazně pod hranicí 2 °C oproti hodnotám před průmyslovou revolucí a úsilí o to, aby nárůst teploty nepřekročil hranici 1,5 °C oproti hodnotám před průmyslovou revolucí. Pařížská dohoda je součástí Rámcové úmluvy OSN o změně klimatu (UNFCCC) a podepsalo ji 193 zemí.

Scénář „business-as-usual“ – Scénář dalšího vývoje ve spotřebě energie a emisích skleníkových plynů, který nepředpokládá žádné zásadní změny v porovnání se současným stavem.

Skleníkové plyny – V současnosti mají státy vázané Rámcovou úmluvou OSN o změně klimatu (UNFCCC) a Kjótským protokolem povinnost inventarizovat emise 7 skleníkových plynů: antropogenní CO₂ (oxid uhličitý), CH₄ (metan), N₂O (oxid dusný), PFCs (zcela fluorované uhlovodíky), HFCs (částečně fluorované uhlovodíky), SF₆ (fluorid sírový) a NF₃ (fluorid dusitý), což jsou plyny, které přispívají velkou mírou ke skleníkovému efektu.

(Trvale) Udržitelný rozvoj – Rozvoj lidské společnosti, který dokáže naplnit potřeby současné generace, aniž by ohrozil uspokojení potřeb generací následujících nebo se uskutečňoval na úkor jiných národů, přičemž míra negativního ovlivnění životního prostředí je snížena na minimum (negativně neovlivňuje životní prostředí).

Změna klimatu – Dlouhodobá změna klimatu určitého regionu nebo celé planety; obvykle spojována se skleníkovým efektem.

- Změna klimatu dle Mezvládního panelu klimatické změny IPCC – IPCC užívá tento termín k popisu jakékoliv změny klimatu, tedy včetně změn přirozených.

- Změna klimatu dle Rámcové úmluvy OSN o změně klimatu – Změna klimatu, která je vyvolaná přímo nebo nepřímo lidskou činností a působí navíc k přirozeným změnám klimatu.

Změna klimatu způsobená lidskou činností je způsobená zejména nadměrným vypouštěním skleníkových plynů a velkoplošným odlesňováním. Její rychlost je o několik řádů vyšší než v případě přirozené změny. Mezi její největší projevy patří větší množství povodní a such, vlny veder, zvyšující se hladina oceánů, mizení živočišných a rostlinných druhů a destrukce ekosystémů.

Zdroje:

- Fakta o klimatu. **Slovník. Stručný přehled nejčastěji používaných hesel a zkratk s krátkým vysvětlením či komentářem** 🌐. [Online]. Otevřená data o klimatu, z. ú. © 2023. [cit. 2023-05-27]. Dostupné z: <https://faktaoklimatu.cz/slovník>
- Český hydrometeorologický ústav. **Slovníček základních pojmů** 🌐. [Online]. (n.d.). [cit. 2023-05-27]. Dostupné z: <https://www.chmi.cz/historicka-data/pocasi/zmena-klimatu/slovnicek-zakladnich-pojmu>
- KUBALA, Radek. **Slovníček klimatických pojmů** 🌐. [Online]. Vydavatelství Referendum, s.r.o. © 2020. [cit. 2023-05-27]. Dostupné z: <https://denikreferendum.cz/clanek/21744-slovnicek-klimatickych-pojmu>

Seznam doporučených zdrojů

Základní informace o klimatické změně a dezinformacích

- web **Fakta o klimatu** 🌐. Otevřená data o klimatu.
- **Atlas klimatické změny** 📖. Lipka.
- **Animace a grafy o změně klimatu** 🌐. Veronica, ekologický institut.
- web **Klimatická změna** 🌐. Czech Globe.
- Daniš a kol. (2021). **Klima se mění – a co my?** 📖 MŽP ČR.
- web **Intersucho** 🌐. Czech Globe.
- **Klimatická změna, základní informace** 🌐. ČHMU.
- **Globální oteplování** 🌐. Meteocentrum.
- **Příspěvek Pracovní skupiny I (WGI) k Šesté hodnotící zprávě Mezivládního panelu pro změnu klimatu** (IPCC) 📖 (2021). IPCC.
- Hollan, J. a Gaillyová, Y. (2020). **Ochrana klimatu** 📖. Veronica, ekologický institut.
- Presl, D. (2021). **Změna klimatu a dezinformace v českém informačním prostoru** 📖. AMO.cz.
- **Vizuální gramotnost** 🌐. Učitel21.cz.

Online kurzy

- Kurz **Klimatická změna** 🌐. Člověk v tísni.
- **Klima kurz** 🌐. Tereza, vzdělávací centrum.

Lekce, metodiky a materiály do výuky

- **Klimatické změny. Metodika pro učitele a přílohy** 📖. Sdružení Tereza, Ekoškola.
- web **Učím o klimatu. Lekce** 🌐. Člověk v tísni.
- **Projektovou výukou ke klimatickému vzdělávání. Teorie a příklady ze školní praxe** 📖.

Člověk v tísní.

- Rubrika **Změny klimatu** 🌐. Deník Referendum.
- **Člověk a mění se planeta** 🌐. Člověk v tísní.
- **Kalkulačka uhlíkové stopy** 🌐. Uhlikovastopa.cz.
- **Fakta a mýty o klimatu. Podívejte se na debatu!** 📺 Člověk v tísní.
- **Adaptterra Awards Hledá nejlepší příklady adaptací na změnu klimatu** 🌐. Nadace Partnerství.
- Lekce **Hoax má krátké nohy** 📖. Lide v pohybu. cz
- Lekce **Zpovídání fotografií** 📖. Lide v pohybu.cz.
- **Metodika workshopu „Práce s informací“** 📖. Člověk v tísní.
- **Česko chrání klima aneb příklady dobré praxe** 📺. Youtube.
- **Pravda na internetu: Jsou tam i lži!** 🗣️ Speaker.com.
- Lekce **Příčiny a důsledky změny klimatu** 📖. Get up and goals.
- Lekce **Uhlíková stopa** 📖. Get up and Goals.
- Lekce **Změna klimatu – je to všechno jenom hra?** 📖 Get up and Goals.
- Lekce **Za vším hledej emise** 📖. Get up and Goals.
- **NEZkreslená věda** – výuková videa 📺. Akademie věd ČR.

Přehled lekcí, kompetencí a předmětů

Název příručky	Použitá metoda	Lekce/aktivita
LEKCE DO VÝUKY 1	Filozofie pro komunity	Lekce 1: Deset kroků P4C k rozvíjení aktivismu v oblasti klimatu
LEKCE DO VÝUKY 2	Očima druhých	Lekce 2: Rozvoj a změna klimatu Aktivita 1: Co vidíte?
LEKCE DO VÝUKY 3	Vizuální gramotnost	Lekce 3: Kdyby změna klimatu byla jen obrázek, jaký by byl? Lekce 4: Klimatická změna v básni Lekce 5: Příběh v desítkách slov Lekce 6: Debatní týmy
LEKCE DO VÝUKY 4	Příčiny a důsledky	Lekce 7: Klimatická změna v zasetí času

Kompetence	L1	L2	A1	L3	L4	L5	L6	L7
Kompetence k učení	●			●	●	●	●	●
Občanské kompetence		●	●	●		●	●	●
Kulturní povědomí	●	●	●	●	●	●	●	●
Kulturní vyjadřování	●			●	●	●	●	●
Digitální kompetence		●		●	●	●		
Personální a sociální kompetence	●	●	●	●	●	●	●	●
Gramotnost	●			●	●	●	●	●
Mnohojazyčnost						●		
Technologické kompetence				●	●	●		

Předměty	L1	L2	A1	L3	L4	L5	L6	L7
Český jazyk/cizí jazyk					●	●		●
Matematika						●	●	
Přírodopis						●	●	
Fyzika a chemie				●		●	●	
Výtvarná výchova				●	●	●		
Dějepis a zeměpis		●		●				●
Základy společenských věd		●					●	
Jakýkoliv	●	●						

Metoda Filozofie pro komunity (P4C)

Lekce 1: Deset kroků P4C k rozvíjení aktivismu v oblasti klimatu

Shrnutí metody

Metoda je navržena tak, aby rozvíjela **kritické myšlení žáků a různé sociální dovednosti, jako je empatie, aktivní naslouchání a spolupráce**. Je důležité zdůraznit, že cílem P4C není získávání znalostí. Metodu P4C lze použít u všech věkových skupin, včetně dospělých. Lze ji začlenit do různých výukových předmětů. Metoda pomáhá žákům zabývat se i tak složitými otázkami, jako je změna klimatu.

Užitečné tipy a zdroje

Pro žáky, kteří jsou zvyklí především na frontální formy výuky, může být obtížné s metodou P4C pracovat. Zejména zpočátku to může být pro vyučující náročné. Je však **důležité se nevzdávat a pokračovat v postupném budování schopností** žáků. K posílení motivace je vhodné na začátku lekce zdůraznit **výhody metody P4C a dovednosti, které rozvíjí**. Zejména pak **důležitost těchto dovedností pro zvládnutí složitých problémů**, jako je změna klimatu.

Doporučuje se používat metodu P4C pravidelně, aby žáci mohli postupně rozvíjet své dovednosti, myšlení a kreativitu.

Před zahájením práce s žáky vždy vytvoříme bezpečný prostor!

Užitečné zdroje (v češtině)

- Portál **Filozofie pro děti** 🌐. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích.
- Web **Filozofie pro děti** 🌐. Člověk v tísni.
- Platforma **Filozofie pro děti** 🌐. Pinkbox.org.
- ENDRŠTOVÁ, V., SKALICKÁ, P. (Eds). **Filozofie pro děti, Příručka s lekcemi do výuky** 📖. Člověk v tísni [Online]. 2022. ISBN: 978-80-7591-060-8.

Užitečné zdroje (v angličtině):

- Web **Dialogue Works** 🌐
- Web **The P4C Co-operative** 🌐
- Web **Sapere P4C** 🌐
- Web **The Philosophy Man** 🌐

Lekce 1: Deset kroků P4C k rozvíjení aktivismu v oblasti klimatu

Aktivní zapojení v ochraně klimatu

🕒 45 minut (uvedených 45 minut je orientační časová náročnost pro žáky, kteří jsou zvyklí s metodou pracovat)

👤 8-28 žáků

📅 10 let a více (metodu P4C lze upravit pro jakoukoliv věkovou skupinu v závislosti na zvolených podnětech)

Cíle

- Žák/yně vytváří, zkoumá a hledá odpovědi na otázky spojené s tématem klimatická změna.
- Žák/yně vytváří otázky k přemýšlení, na které neexistuje jednoznačná odpověď.
- Žák/yně se zajímá o názory druhých – žáci navazují na sebe navzájem.
- Žák/yně porovnává své vnímání tématu na začátku a na konci lekce P4C.
- Žák/yně rozvíjí v rámci fází P4C zamyšlení, vyjádření, argumentaci, reflexi.

Kompetence

(dle **Doporučení Rady EU o klíčových kompetencích pro celoživotní učení**)

- Gramotnost
- Kulturní povědomí a vyjadřování
- Personální dovednosti a schopnost nabýt nové kompetence

Předměty

Jakýkoliv

Pomůcky

Psací potřeby, papír, hlasovací hůlka (nepovinné).

Metody a způsoby práce

Skupinová práce, diskuse a teambuilding.

Zdroje

Podněty (příklady):

Článek:

- **[Ekologičtí aktivisté se přilepili ke Goyovým obrazům v Prahu](https://ekolist.cz/cz/zpravodajstvi/zpravy/ekologicti-aktiviste-se-prilepili-ke-goyovym-obrazum-v-pradu)**
Ekolist.cz [Online]. 6.11.2022 [cit. 2023-04-26]. Dostupné z: <https://ekolist.cz/cz/zpravodajstvi/zpravy/ekologicti-aktiviste-se-prilepili-ke-goyovym-obrazum-v-pradu>

Komiks:

- Web **Green humor**
- Web **Economics database**

Film

- FLEISCHER, Richard. *Soylent Green*. 1973.
- EMMERICH, Roland . *The Day after Tomorrow*. 2004.

Píseň:

- LENNON, John . *Imagine*
- ARMSTRONG, Louis . *What a Wonderful World*.
- IMAGINE DRAGONS, *Radioactive*.
- WILL.I.AM. *SOS*.

Krok 0: Vytvoření bezpečného prostoru

Místnost: Žáci sedí v kruhu v místnosti, která je dostatečně velká, aby na sebe všichni žáci viděli a měli možnost očního kontaktu s tím, kdo mluví. Všichni by se také měli navzájem dobře slyšet, proto je třeba zvážit i akustiku prostředí.

Pravidla: Všichni žáci včetně vyučujícího jsou si v procesu P4C rovni. Je také důležité si před samotnou lekcí dohodnout pravidla respektující diskuse, která budou všichni dodržovat, aby zajistili, že jejich diskuse bude respektující, pečující a bezpečná pro všechny.

Stanovování pravidel respektující debaty můžeme začít např. otázkami:

- *Co potřebujeme, abychom se cítili bezpečně a respektovaně?*
- *Jak vypadá diskuse, při které se všichni žáci cítí respektováni?*

Žáci navrhnou pravidla, která jim připadají důležitá. Průběžně všechny návrhy zapisujeme, např. na flipchart, lístečky. Pokud mají žáci potíže na nějaká pravidla přijít či opomenou nějaké důležité, navrhneme jim, co by bylo možné přidat.

Příklady pravidel:

- Nasloucháme tomu, kdo právě mluví.
- Přemýšlíme o tom, co bylo řečeno, a reagujeme na to.
- Uvádíme důvody (nesouhlasím, nebo souhlasím s X, protože...).
- Chováme se k příspěvku každého s respektem.
- Vyjadřujeme se k věci, ne k osobě.

Krok 1: Příprava – zahřívající otázky

Jako přípravu na diskusi zahájíme lekcí aktivitou, která je zaměřena na hru se slovy. Můžeme např. žákům položit jednu (či více) z následujících otázek.

- *Popište se třemi slovy.*
- *Čeho byste dosáhli, kdybyste byli o 20 % kreativnější?*
- *Kdybyste si mohli na jeden den vyměnit život s kýmkoli, kdo by to byl a proč?*
- *Kdo je vaše oblíbená kreslená postavička a proč?*
- *Kde byste za nic na světě nechtěli ztroskotat?*

 V případě, že žáci nejsou komunikativní, můžeme přidat další úvodní aktivitu, aby si vybudovali diskusní dovednosti – např. z příručky **Filozofie pro děti** od organizace Člověk v tísni, strana 16–18

Krok 2: Prezentace podnětu

Představíme žákům konkrétní podnět, který jsme vybrali (např. z příkladů podnětů v úvodním shrnutí metody).

 Příklady podnětů souvisejících s tématem klimatické změny a tipy, jak vybrat dobrý podnět, najdete na konci této lekce v sekci **Rozšiřující informace pro vyučující**.

Krok 3: Čas na přemýšlení

Poskytneme žákům čas na individuální přemýšlení o otázkách, které podnět vyvolal. Žáci si mohou své první dojmy/otázky zapsat na papír.

Krok 4: Diskuze

Vytvoříme malé skupinky po 3–4 žácích a požádáme je, aby si mezi sebou sdělili své

první dojmy a krátce o nich diskutovali.

Krok 5: Formulace filozofické otázky

Požádáme žáky, aby na základě svých prvních dojmů a diskuse, kterou vedli ve svých skupinách, formulovali otevřenou (filozofickou) otázku. Každá skupina vymyslí jednu otevřenou otázku. V případě, že žáci s tvorbou otevřených otázek nemají žádnou zkušenost, krátce jim vysvětlíme, co otevřená otázka je a jak se tvoří.

Jak vytvořit otevřenou otázku?

Na rozdíl od uzavřených otázek nelze na otevřené otázky odpovědět jednoduchým „ano“/„ne“, jednoslovnou nebo jednoznačnou odpovědí. Otevřené otázky se týkají abstraktních pojmů a/nebo hodnot, proto na ně neexistuje správná nebo špatná odpověď. Podněcují k delšímu rozhovoru, který má odhalit jedinečný pohled žáků, a často vedou ke střetu názorů nebo vášnivé debatě. Je však důležité, aby diskuse probíhala s respektem a bezpečně pro všechny žáky. ✉

✉ Návrhy, jak formulovat dobrou otevřenou otázku, naleznete na konci této lekce v sekci **Rozšiřující informace pro vyučující**.

Otázky žáci napíší na papír (o velikosti minimálně A4) velkými písmeny, aby byly dobře čitelné.

Obcházíme průběžně místnost a kontrolujeme každou skupinu, zda opravdu zformulovala otevřenou otázku. Pokud ne, můžeme jim pomoci s přemýšlením.

Krok 6: Sdílení otázek

Postupně vyzveme každou skupinu, aby nahlas přečetla svou otázku a položila papír s otázkou doprostřed místnosti, aby na ni všichni dobře viděli.

Krok 7: Výběr

Žáci si z prezentovaných otázek vyberou jednu, o které by spolu chtěli diskutovat. V závislosti na skupině a/nebo tématu lze použít různé metody hlasování.

Metody hlasování

Otevřené metody (kdy žáci vidí volbu ostatních):

- A. Žáci se shromáždí kolem vybrané otázky.
- B. Žáci na papír s preferovanou otázkou nakreslí čárku.
- C. Vyučující rozdá žákům hlasovací hůlky/žetony a ti své hůlky/žetony přiloží na papír, na kterém se nachází jimi preferovaná otázka.

Varianty k metodám B a C: Žáci mohou mít i více než jeden hlas, např. tři. V tomto případě mají více možností, jak vyjádřit své preference: nakreslit 3 čárky / položit 3 hůlky/žetony na jednu otázku, nebo nakreslit/položit 2 na nejpreferovanější a jeden na druhou nejlepší atd.

Metoda zajišťující anonymitu (kdy žáci nevědí, kdo pro kterou otázku hlasuje):

- D. Žáci se postaví do kruhu, všichni stojí čelem dovnitř kruhu. Ruce si dají za záda. Hlasují zvednutými palci za zády, když slyší preferovanou otázku.

Krok 8: První slova

Žáci se samostatně během několika minut zamyslí nad tím, co je jako první k vybrané otázce napadlo. Svá první slova si mohou zapsat na papír.

Krok 9: Diskuze

Žáci ve svých skupinách diskutují o vybrané otázce. Vyučující je v tomto kroku pouze facilitátorem.

Příklady pravidel facilitace:

- Zdržet se hodnocení a na odpovědi žáků reagovat nehodnotícím způsobem.
Například slovy: „Děkuji“, „To je zajímavé“.
- Vyzývat celou skupinu, aby reagovala.
Např.: „*Kolik lidí s tímto názorem souhlasí nebo nesouhlasí?*“ (Ruce nebo palce nahoru, dolů nebo do stran.)
- Podnítit další diskusi.
Např.: „Když jsme to slyšeli, jaké otázky bychom mohli položit?“
- Požádat o shrnutí a podpořit aktivní naslouchání.
Např.: „*Mohli byste shrnout Tomášův názor?*“ „*Můžete vysvětlit, co právě řekla Jana?*“
- Vyzývat k různým odpovědím a modelovat otevřenost tím, že vyzve žáky, aby zvážili různé úhly pohledu.
Např.: „*Na tuto otázku neexistuje jediná správná odpověď. Zkuste zvážit další alternativy.*“
- Podporovat žáky, aby před diskusí, během ní nebo po ní kladli vlastní otázky.
Např.: „*Má někdo nějakou otázku k tomu, co bylo řečeno?*“

Krok 10: Poslední slova

Je důležité, aby žáci na konci diskuse dostali čas na individuální reflexi a zamyšlení nad tím, co bylo řečeno, a nad svými vlastními myšlenkami k diskutované otázce. Vyzveme žáky, aby jednou větou zapsali své závěrečné dojmy na papír a porovnali je s prvními dojmy/otázkami, které si zapsali v kroku 3.

Po uplynutí doby k zamyšlení by měl každý dostat příležitost podělit se se zbytkem skupiny o své závěrečné myšlenky k dané otázce.

Zvláštní pozornost je třeba věnovat reflexi emocí. Povzbudíme žáky, aby identifikovali své emoce, které během aktivity pociťovali. Dle preference každého je mohou vyjádřit tím, že si je napíšou či nakreslí na papír nebo o nich mohou mluvit. Sdílení emocí je vždy dobrovolné a zcela na vůli každého žáka/yně.

Rozšiřující informace pro vyučující

Výběr podnětu

Filozofie pro komunity (P4C – Philosophy for communities) je skvělým nástrojem pro podporu a rozvoj kritického myšlení. P4C rozvíjí komunikační a další měkké dovednosti žáků a podporuje tvůrčí zkoumání. Tato metoda poskytuje možnost otevírat témata, která považují za klíčová sami žáci. Následující ukázka je příkladem takové situace:

Chcete, aby vaše třída diskutovala o změně klimatu, a zvolíte podnět, o kterém si myslíte, že žáky inspiruje. Prostřednictvím procesu tvorby filozofických otázek si však žáci při výběru otázky zvolí jiné téma. Tato událost neznamena, že jste neuspěli, ale naopak je příkladem toho, jak můžete být svědky rozvíjení schopnosti kritického myšlení u žáků. Existuje pro vyučující větší zážitek?

Co je podnět?

Podnět je výchozím bodem pro dotazování, který nastoluje téma a provokuje k vytváření filozofických otázek. Pomocí podnětu můžeme upozornit žáky na různá témata, problémy a otázky, aniž bychom je přímo specifikovali. Výběrem vhodného podnětu, který žáky zaujme, máme možnost ovlivnit témata, o kterých budou žáci diskutovat, a snížit pravděpodobnost, že se rozhodnou mluvit o něčem jiném.

Co je dobrý podnět?

Existují vůbec „nedobré podněty“? Tato otázka je velmi dobrým příkladem podnětu a lze ji prodiskutovat s žáky. To, zda je podnět dobrý, nebo ne, závisí na cílech výuky, vztahu k probíranému tématu a samotné skupině žáků. Obecně platí, že podnět je dobrý, jestliže:

- má jasný záměr nebo téma,
- téma je vhodné pro danou skupinu žáků a je respektující vůči všem menšinám (etnickým, náboženským apod.),
- odpovídá dané věkové skupině žáků,
- upoutá pozornost každého ve skupině,
- dává příležitost každému ve skupině vyjádřit vlastní názor (i když je extrémně odlišný od názoru zbytku skupiny),
- mluví sám za sebe a nepotřebuje výklad,
- zaměřuje se na konkrétní realie, se kterými se žáci denně setkávají,
- poskytuje pozitivní, aktivizační přístup k budoucnosti (zejména v souvislosti se změnou klimatu).

Jaký typ podnětů můžeme použít?

Pouze představitivost může omezit, jaký typ podnětu se v metodě P4C použije. Na začátku se vyplatí začít s jednoduchými podněty. Jakmile si žáci zvyknou formulovat otevřené (filozofické) otázky, může být podnětem téměř cokoliv.

Je možné použít citát z literárního díla, píseň, vlastní fotografie a další zdroje uvedené níže. Při výběru podnětu je nutné mít na paměti čas, který je k dispozici na jeho prezentaci pro žáky. Možná jej bude nutné zkrátit (např. pokud je z knihy nebo filmu) či doplnit kontext („tato báseň byla napsána v koncentračním táboře za druhé světové války“). Pokud je podnět převzatý (např. z novin, časopisů, knih či filmů), je vždy třeba uvést zdroj a respektovat autora (např. při zkracování textu).

Příklady možných podnětů P4C k tématu klimatická změna:

- **písně** – u anglických písní je možné použít originální znění textu v hodinách angličtiny či jejich překlad do českého jazyka v jakémkoliv jiném předmětu
 - John Lennon, *Imagine* (texty dostupné např. [zde](#) 🌐)
 - Louis Armstrong, *What a Wonderful World* (texty dostupné např. [zde](#) 🌐)
 - Pokáč, *Antarktida*
- **rapová hudba** – může dobře fungovat u dospívajících, mladých dospělých
 - Imagine Dragons, *Radioactive*
 - Will.I.AM, *SOS*
- **video** – krátká videa, např. **Matka příroda – Julia Roberts mluví za přírodu** 📺, **O vodě a času** 📺
 - hudební klip (výše uvedené písně jsou dostupné na www.youtube.cz 📺),
 - televizní reklama (téměř všechny jsou zaměřené na zvyšování konzumu a mají tak přímou vazbu na klimatickou změnu),
 - upoutávka na film atd.
- **krátká animace** – příběhy s jasným poselstvím fungují s jakoukoliv věkovou skupinou
- **příběh** – fiktivní nebo osobní, napsaný nebo vyprávěný
 - např. video příběhy dětí z jiných zemí světa
 - **Jak Cíle udržitelného rozvoje pomáhají v boji proti změně klimatu** 📺
 - **Vzdělání dětí v ochraně přírody** 📺
 - **Příběh Senami o dopadech změny klimatu v Beninu** 📺
- **obrázková kniha** – lze ji i promítat
- **kreslený film** – kreslené filmy jsou téměř vždy kontroverzní
 - Bill Kroyer, *Ferngully: Poslední deštný prales* (1992)
 - Hayao Miyazaki, *Princezna Mononoke* (1997)
- **komiksy** – rychlý a zábavný způsob, jak skupinu zaujmout příběhem
 - Rohan, Green. Humour <https://www.greenhumour.com/> 🌐
 - Obrázky z databáze <https://www.ecocomicsdatabase.com/> 🌐
- **film** – hraný nebo dokumentární
 - Richard Fleischer, *Soylent Green* (1973)
 - Roland Emmerich, *The Day After Tomorrow* (2004)
- **umělecká díla** – obrazy, sochy atd.
 - Katsushika Hokusai, *Velká vlna u pobřeží Kanagawy* (1831)
 - Zeus na trůnu, socha (Enthroned Zeus), Getty Museum (c. 100 BC)
- **předmět** – 3D je vhodnější než 2D

- **dialogy** – lze je drammatizovat s žáky
- **článek z novin/časopisu** – např. <https://vesmir.cz/cz/>
 - <https://www.casopis.ochranaprirody.cz/>
 - <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/klima/>
 - <https://www.irozhlas.cz/zpravy-tag/klimaticka-zmena>
- **fotografie – obrázek vydá za tisíc slov,**
 - převzatý např. z aktuálních článků
 - vytvořený přímo pro lekci P4C
- **událost** – školní akce, exkurze, školní výlet atd.
- **data** – čistá fakta mohou být šokující a podněcující k zamyšlení (např. z webu www.faktaoklimatu.cz , www.intersucho.cz)
- **báseň** – jejich interpretace může být často různorodá
- **graffiti** – samotný žánr je ve většině případů provokativní stejně jako jeho sdělení
- **videoblog**
- **Twitter** (jiné sociální sítě) – krátký způsob, jak upozornit na nějaký problém

Jedná se však pouze o příklady. Je vhodné být při výběru podnětu kreativní a přizpůsobit podnět žákům, aktuální situaci a požadovanému cíli výuky.

Jak vybrat a použít podnět?

Při výběru podnětu je dobré mít na paměti několik doporučení:

- Definujeme si jasně, o jakém tématu chceme, aby vaši žáci diskutovali.
- Přizpůsobíme podnět svým žákům (věk, jazykové znalosti, etnická, rasová, náboženská rozmanitost, je-li to adekvátní atd.)
- Pokud se nedaří najít vhodný podnět, požádáme o pomoc kolegy. Jejich zkušenosti a nový, čerstvý pohled na věc bude velkým přínosem.
- Využijeme svou představivost a kreativitu. Jako podnět může posloužit cokoli, vždy máme oči otevřené!
- Nikdy nedáváme žákům najevo svůj osobní pohled nebo názor na podnět. Ovlivnilo by to jejich myšlení.
- Je lepší vyhnout se používání podnětů, které již byly diskutovány v jiném předmětu či hodině.

A nejlepší rada na závěr: vždy si proces užívejme!

Otevřené otázky

Co je otevřená otázka?

- Otevřené otázky se týkají abstraktních pojmů a/nebo hodnot, a proto na ně neexistuje správná nebo špatná odpověď.
- Na rozdíl od uzavřených otázek nelze na otevřené otázky odpovědět jednoduchým „ano“/„ne“.
- Podněcují k delšímu rozhovoru, který má odhalit jedinečný pohled každého z účastníků.
- Otevřené otázky často vedou ke střetu názorů nebo k vášnivé debatě. Je však důležité, aby diskuse probíhala s respektem a bezpečně pro všechny účastníky.

Proč jsou otevřené otázky důležité?

- Vyžadují, aby se člověk zastavil, přemýšlel a uvažoval, a tím rozvíjel kritické myšlení a další měkké dovednosti.
- Odpovědi zahrnují osobní pocity, názory nebo myšlenky na dané téma.
- Otevřené otázky jsou důležité také při rozhovoru, udržují jej otevřený a poutavý.

Jak vytvořit otevřenou otázku?

- Otevřené otázky obvykle začínají otázkou „Proč?“, „Jak?“, „Co?“ nebo „Můžete mi popsat, povědět o...“
- Otevřené otázky by měly vycházet z opravdového zájmu o účastníky a jejich pohled, myšlenky a pocity týkající se zvoleného tématu. Při formulování otázky je dobré používat slova, která odrážejí tento přístup, jako například „myslet si“, „mít rád“ nebo „chtít“, „věřit“ a „cítit“.
- Nejenže jsou tyto otázky navrženy tak, aby vyvolaly delší a podrobnější odpověď, ale stejně tak žádají respondenta, aby o své odpovědi přemýšlel, věnoval více času na zvážení toho, co se po něm žádá a jaké jsou jeho postoje.
- Mějme na paměti, že formulace je velmi důležitá. Otevřené otázky mohou vést k dlouhým odpovědím. Pokud je chceme udržet stručné nebo relevantní, je dobré být při pokládání otázky konkrétní.

- Zdroj: **The Art of the Open-ended Questions.** [Online]. North Carolina. (n.d.). [cit. 2023-04-20]. Dostupné z: <https://files.nc.gov/ncdhrs/documents/files/dss/training/Open-Ended-Questions-.pdf>

